

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2021-2022

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Dana Šimsová

**Vzdělávání dospělých lidí s lehkým mentálním postižením
v chráněném a podporovaném bydlení**

Praha 2022

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Ivana Shánilová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2021-2022

BACHELOR THESIS

Dana Šimsová

**Education of adults with mild intellectual disabilities in
protected and supported housing**

Prague 2022

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Ivana Shánilová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Dana Šimsová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Phdr. Ivaně Shánilové, Phd. za cenné rady a náměty, které mi poskytovala během vypracování mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o vzdělávání dospělých lidí s lehkým mentálním postižením v chráněném a podporovaném bydlení. V teoretické části nalezneme vymezení, charakteristiku a klasifikaci mentálního postižení. Dále jsou zde popsány sociální služby vhodné pro osoby s mentálním postižením, a také to, jak postoje personálu těchto služeb ovlivňují rozvoj dovedností klientů. Práce se zabývá způsoby a modely vzdělávání lidí s mentálním postižením a nalezneme zde i popis systémů používaných v chráněném a podporovaném bydlení. Jsou zde také vyjmenovány některé vzdělávací kurzy určené dospělým lidem s mentálním postižením. Praktická část se opírá o kvalitativní výzkum, v jehož rámci byly vypracovány případové studie a vedeny polostrukturované rozhovory s klienty a pracovníky chráněného a podporovaného bydlení.

Klíčová slova

Celoživotní učení, chráněné bydlení, individuální plánování, mentální postižení, modely vzdělávání, podpora samostatného bydlení, vzdělávání lidí s mentálním postižením.

Annotation

The bachelor thesis deals with education of adults with mild intellectual disabilities in protected and supported housing. The theoretical part of the thesis provides a definition of intellectual disabilities, as well as their characteristics and classification. It also presents description of social services suitable for people with intellectual disabilities, and the ways the social workers' attitudes influence development of their clients' skills. Next, the focus is on the models of educating adults with intellectual disabilities and on the systems used in protected and supported housing. There are also mentioned specific educational courses for adults with intellectual disabilities. The practical part is based on the qualitative research, consisting of case studies and semi-structured interviews with the clients and workers of protected and supported housing.

Keywords

Educating adults with intellectual disabilities, educational models, individual planning, intellectual disability, lifelong learning, protected housing, supported housing.

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE.....	10
2 VYMEZENÍ POJMU MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ, JEHO CHARAKTERISTIKA A KLASIFIKACE	12
3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY VHODNÉ PRO LIDI S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	14
4 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM.....	17
5 MODELY UČENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	20
5.1 Behaviorální model	20
5.2 Humanistický model	21
5.3 Profesní příprava	22
6 SYSTÉMY POUŽÍVANÉ V CHRÁNĚNÉM A PODPOROVANÉM BYDLENÍ.....	24
6.1 Individuální plánování	24
6.2 Systém Easy to read	25
6.3 Schémata s prvky alternativní komunikace	26
7 POSTOJE PERSONÁLU OVLIVŇUJÍCÍ OSOBNOSTNÍ ROZVOJ LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	27
8 VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY A ŠKOLY PRO LIDI S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	29
PRAKTICKÁ ČÁST	32
9 CÍL PRÁCE	32
10 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	33
11 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	34
11.1 Výzkumný vzorek	34
11.2 Výzkumná metodika	35
11.3 Realizace výzkumu	35
12 PŘÍPADOVÉ STUDIE	37
12.1 Respondenti.....	37
12.1.1 Paní A	37

12.1.2	Paní B	38
12.1.3	Paní C	39
12.1.4	Pan D	40
12.2	Vedení a analýza rozhovorů.....	41
12.2.1	Rozhovory s klienty CHB a PsB	41
12.2.2	Vedení rozhovorů s pracovníky CHB a PsB	48
13	INTERPRETACE A DISKUZE VÝSLEDKŮ	53
	ZÁVĚR	57
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	59
	SEZNAM ZKRATEK	62
	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	63
	SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je vzdělávání dospělých lidí s lehkým mentálním postižením v chráněném a podporovaném bydlení. Vzdělávání lidí s mentálním postižením bylo v minulosti značně omezeno, a to zejména v případě dospělých. Lidé s mentálním postižením žijící v ústavní péči neměli možnost zapojit se do běžného života. V devadesátých letech však začaly vznikat první chráněná bydlení a agentury zprostředkovávající zaměstnání, které nabízely více možností v oblasti vzdělávání a seberealizace dospělých lidí s mentálním postižením. V roce 2006 došlo ke změně zákona č.108/2006 o sociálních službách a začalo docházet k transformaci ústavní péče, standardizaci kvality služeb a inkluzi. Chráněná a podporovaná bydlení se stala běžnou sociální službou a mnoho lidí s mentálním postižením dostalo možnost žít plnohodnotný život, příležitost učit se, rozvíjet své dovednosti a pracovat. Současná rychle se měnící doba, však klade poměrně vysoké nároky na jedince. Otázkou tedy je, zda jsou dospělí lidé s lehkým mentálním postižením dostatečně učeni a vzděláváni, aby nebyli vyčleněni ze společnosti.

V teoretické části bude popsána základní terminologie související s tématem, klasifikace mentálního postižení a jeho charakteristika. Dále zde nalezneme výčet sociálních služeb vhodných pro lidi s mentálním postižením, modely učení a vzdělávání lidí s mentálním postižením a význam celoživotního učení. Mimo jiné jsou v práci představeny systémy používané v chráněném bydlení a vzdělávací programy vhodné pro lidi s lehkým mentálním postižením.

Praktická část bakalářské práce bude postavena na kvalitativním výzkumu. Pomocí případových studií a polostrukturovaných rozhovorů s klienty chráněného a podporovaného bydlení, také rozhovory s pracovníky těchto sociálních služeb, bude možno nalézt odpovědi na výzkumné otázky zaměřené na vzdělávání a naplnit tak cíl práce. Cílem této práce je analyzovat a zhodnotit míru rozvoje dovedností u osob s lehkým mentálním postižením v chráněném a podporovaném bydlení.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

Mentální retardace – je měřitelná testy inteligence, které musí být standardizované. Jedná se o duševní stav, kdy se zastavil duševní vývoj jedince nebo byl neúplný. Mentální retardace je patrná během vývojového období a zasahuje všechny složky inteligence, především základní schopnosti jako je řeč, motorika, atp. Objevuje se buď samostatně nebo v kombinaci s jinými duševními či tělesnými poruchami.¹

Mentální postižení – tato definice je více humánní a zdůrazňuje, že se jedná o člověka s mentálním postižením, kdy má jedinec omezení v adaptačních schopnostech a to buď vrozené či trvalé. Omezení se vyskytuje v nejméně dvou adaptačních dovednostech – komunikaci, sebeobsluze, sociální dovednosti, sebeurčení, zdraví, bezpečnosti, bydlení, vzdělání, volnočasových aktivitách a pracovní uplatnění. Když tento termín porovnáme s termínem mentální retardace, je očividné, že se jedná o širší pojetí obtíží, se kterými se jednotliví lidé potýkají. Klade se zde důraz na lidskost a jedinečnost.²

Psychopedie – je vědní disciplína, která se považuje za interdisciplinární. Jde o nauku, jež se zabývá zákonitostmi rozvoje, výchovy a vzdělávání osob s mentálním postižením a duševním onemocněním. V tomto termínu je zahrnuto i poznání individuality jedince a jeho zvláštností, využití speciální výchovy a aplikování získaných poznatků v pozdějším celoživotním vzdělávání a pracovním uplatnění.³

Sebeobhajování – znamená vyjadřování názorů, postojů a přání svých či skupiny lidí s mentálním postižením. Rozlišujeme tedy sebeobhajování individuální a kolektivní,

¹ MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. 4.9.2020. [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/?term=ment%C3%A1ln%C3%AD%20retardace&limit=10&page=1&sort=2>

² MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vydání 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0. Str. 111

³ ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7. Str. 9

přičemž kolektivní se vztahuje k širšímu sociálnímu hnutí. Záměrem tohoto procesu je posílit sebedůvěru a rozvíjet rozhodovací schopnosti lidí s mentálním postižením.⁴

⁴ ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7. Str. 213

2 VYMEZENÍ POJMU MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ, JEHO CHARAKTERISTIKA A KLASIFIKACE

Pojem mentální postižení nemá status „terminus technicus“, avšak je v současné době běžně používán a od termínu mentální retardace se v podstatě upouští. Je to z toho důvodu, že mentální postižení je humánnější výraz, který se používá převážně v poradenské, pedagogické a sociální oblasti. Ve své podstatě se jedná o synonymum k termínu mentální retardace.⁵

Mentální postižení je charakterizováno omezením výkonu jedince, které se vyznačuje podprůměrným IQ. Jedná se o vrozené či trvalé omezení minimálně ve dvou adaptačních schopnostech, což jsou – sociální dovednosti, komunikace, sebeobsluha, samostatné bydlení, využívání služeb obce, sebeurčení, zdraví a bezpečnost, školní výkon, volnočasové aktivity a práce. Každý jedinec může disponovat jinými schopnostmi. Existují tedy různé oblasti, které jsou pro lidi s mentálním postižením obtížné, a ve kterých potřebují podporu.⁶

Klasifikace mentálního postižení MKN – 10

V této klasifikaci se pracuje s pojmem mentální retardace a posuzuje se jako struktura inteligence, tak schopnost adaptačního chování. Ve stupnici MKN-10 je zohledněno IQ a schopnost zvládat obvyklé sociálně-kulturní nároky, které jsou na jedince kladené.

F70 Lehká mentální retardace – IQ se pohybuje přibližně mezi 50 až 69 (což u dospělých odpovídá mentálnímu věku 9 až 12 let). Stav vede k obtížím při školní výuce. Mnoho dospělých je ale schopno práce a úspěšně udržují sociální vztahy a přispívají k životu ve společnosti.

⁵ VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení*. 2., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0378-2. Str. 31-34

⁶ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0. Str.111

F71 Střední mentální retardace – IQ dosahuje hodnot 35 až 49 (což u dospělých odpovídá mentálnímu věku 6 až 9 let). Výsledkem je zřetelné vývojové opožďení v dětství, avšak mnozí se dokáží vyvinout k určité hranici nezávislosti a soběstačnosti, dosáhnou přiměřené komunikace a školních dovedností. Dospělí budou potřebovat různý stupeň podpory k práci a k činnosti ve společnosti.

F72 Těžká mentální retardace – IQ se pohybuje v pásmu 20 až 34 (u dospělých odpovídá mentálnímu věku 3 až 6 let). Stav vyžaduje trvalou potřebu podpory.

F73 Hluboká mentální retardace – IQ dosahuje nejvýše 20 (což odpovídá u dospělých mentálnímu věku pod 3 roky). Stav způsobuje nesamostatnost a potřebu pomoci při pohybování, komunikaci a péči o osobní hygienu.

F78 Jiná mentální retardace

F79 Neurčená mentální retardace⁷

⁷ MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. 4.9.2020. [cit. 2020-12-07]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/?term=ment%C3%A1ln%C3%AD%20retardace&limit=10&page=1&sort=2> cit. In: ŠIMSOVÁ, Dana, 2021, str. 10

3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY VHODNÉ PRO LIDI S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Lidé s mentálním postižením byli dlouhá léta umisťováni do domovů pro osoby se zdravotním postižením, kde byli izolováni od okolního světa. Zejména v období komunismu to byla běžná praxe a v ústavech tak končili i lidé s lehkým mentálním postižením, kteří byli velice schopní. Díky změně zákona o sociálních službách z roku 2006 (zákon č.108/2006 Sb.), začaly vznikat v České republice nové sociální služby pro lidi s mentálním postižením, jež zvýšily jejich úroveň života a v mnohém zlepšily jejich postavení ve společnosti. Sociální služby se snažily a snaží pomoci lidem, aby mohli žít běžným životem. Mimo to usilují o udržení co nejvyšší kvality života, ale také zachování důstojnosti člověka. Umožňují lidem zaměstnání, realizaci nákupů, docházení do škol, účastnit se volnočasových aktivit, pečovat o svou osobu, o svou domácnost, atp.

Cílem sociálních služeb je dbát na individuální potřeby klientů a vycházet z nich. Sociální služby musí být poskytovány v patřičné kvalitě, přičemž se snaží zvýšit nebo alespoň zachovat soběstačnost klienta a rozvíjet jeho schopnosti/dovednosti.

Každá sociální služba má určité základní činnosti, které poskytuje podle příslušného prováděcího předpisu. Jejich kvalitu pak zajišťují standardy kvality.

Mezi základní činnosti při poskytování sociálních služeb patří - pomoc při péči o vlastní osobu a při osobní hygieně, pomoc při zajištění stravy či její přímé poskytnutí, poskytnutí bydlení či pomoc při jeho nalezení, dále také pomoc při vzdělávání, uplatňování práv a oprávněných zájmů, ale také poskytnutí poradenských, aktivizačních, výchovných a sociálněterapeutických činností a zprostředkování styku se společenským prostředím.⁸

⁸ *Sociální služby* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. © 2020. Poslední aktualizace 22.9.2020. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1

Služby sociální prevence:

Ranná péče

Je terénní popřípadě ambulantní služba, která je určena dítěti, které se narodilo se zdravotním či kombinovaným postižením, a jeho rodičům. Může být využívána i v případě, pokud existuje obava o ohrožení vývoje dítěte v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Poskytuje se do sedmi let věku dítěte.

Sociálně terapeutické dílny

Jedná se o ambulantní službu, která je určena lidem se sníženou soběstačností či lidem se zdravotním postižením, kteří díky těmto okolnostem nemohou najít pracovní pozici na otevřeném ani na chráněném pracovním trhu. Je zde poskytována pracovní terapie, která zahrnuje zdokonalování pracovních návyků a zlepšování dovedností. Jedná se o pravidelnou dlouhodobou podporu.

Centra denních služeb

Centrum denních služeb je ambulantní služba pro osoby se sníženou soběstačností, se zdravotním postižením a chronickým onemocněním, jež potřebují pomoc jiné fyzické osoby. Snaží se posílit soběstačnost, samostatnost a tím předejít sociálnímu vyloučení osoby.

Denní a týdenní stacionáře:

Denní stacionář

Denní stacionář je ambulantní služba pro lidi se zdravotním postižením, s chronickým onemocněním, se sníženou schopností soběstačnosti z důvodu věku, jež potřebují pomoc jiné fyzické osoby. Jejím cílem je prevence sociálního vyloučení, posílení soběstačnosti a samostatnosti.

Týdenní stacionář

V tomto případě se jedná o pobytovou sociální službu, jejíž cílová skupina je stejná jako u denního stacionáře. Služba poskytuje všechny základní činnosti jako je péče o vlastní osobu, hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, pomoc při uplatňování práv či při jejich prosazování, atd.

Domovy pro osoby se zdravotním postižením

Jedná se o dlouhodobou pobytovou sociální službu, která se poskytuje lidem se zdravotním postižením, jež vyžadují pomoc jiné fyzické osoby. Služba zahrnuje ubytování, stravu, pomoc při péči o vlastní osobu, hygieně, dále výchovné, vzdělávací, aktivizační, sociálně terapeutické činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Služby sociální péče:

Chráněné bydlení

Je to pobytová služba určená lidem se zdravotním či duševním postižením, s chronickým onemocněním, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Lidé mohou bydlet ve skupinách nebo jednotlivě. Chráněné bydlení zajišťuje stravu nebo pomoc při obstarání stravy, poskytuje ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, při uplatňování práv či oprávněných zájmů, dále také výchovné, vzdělávací, aktivizační, sociálně terapeutické činnosti a realizuje kontakt se společenským prostředím.

Podpora samostatného bydlení

Na rozdíl od chráněného bydlení se jedná o terénní službu, která se poskytuje v domácnostech lidí se zdravotním či duševním postižením. Asistent dochází do domácnosti a pomáhá při zajištění chodu domácnosti, při uplatňování práv či oprávněných zájmů osob, dále také výchovné, vzdělávací, aktivizační, sociálně terapeutické činnosti a realizování kontaktu se společenským prostředím.⁹

⁹*Sociální služby* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. © 2020. Poslední aktualizace 22.9.2020. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1

4 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Nejprve je důležité zmínit, že v minulosti byli lidé s mentálním postižením vzdělávání ve speciálních či zvláštních školách a neměli rovný přístup ke vzdělání. V roce 1999 na základě usnesení vlády vznikl Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, tzv. Bílá kniha, kde je mimo jiné uvedeno jakým způsobem by mělo být přistupováno k lidem se speciálními vzdělávacími potřebami. Je zde také zmíněno, že by měl být používán humanistický model a měl by být vyzdvihován výkon, spíše než přistupovat k negativnímu hodnocení. Dokument Bílá kniha mluví o potřebě zvýšení kvality vzdělávání a o tvorbě nových studijních programů, v návaznosti na udržitelný rozvoj zaměstnanosti. O něco později přišla změna, která zajistila rovný přístup ke vzdělávání všech osob bez rozdílu, a to se zákonem č. 561/2004. V tomto školském zákoně se osobám se zdravotním postižením, zdravotním a sociálním znevýhodněním věnuje § 16, na lidi s mentálním postižením se zaměřují články 2 a 5-9. Zde jsou například zohledněny vzdělávací potřeby a možnosti jednotlivců, právo na vytvoření nezbytných podmínek pro vzdělávání, zajištění speciálních pomůcek a možnost zřízení funkce asistenta pedagoga. V § 18 je popsáno vzdělávání s pomocí individuálního vzdělávacího plánu.¹⁰

V roce 2007 vznikl strategický dokument s názvem Strategie celoživotního učení ČR, ve kterém je veškeré učení od dětství až po dospělost chápáno jako nepřetržitě a na sebe navazující, tím pádem celoživotní a každému jedinci by mělo být umožněno se vzdělávat s přihlédnutím k jeho možnostem a potřebám. Pojem celoživotní vzdělávání je v dokumentu nahrazen výrazem celoživotní učení, jelikož se jedná o komplexní vzdělávání v institucích i mimo ně a připouští získávání kvalifikací, kompetencí různými způsoby zahrnující přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním. Takové celoživotní učení může probíhat formálně, neformálně či informálně. Pro dospělé lidi s mentálním postižením je celoživotní učení klíčové, jelikož jim pomáhá udržet již

¹⁰ KOZÁKOVÁ, Zdeňka, Lucia PASTIERIKOVÁ a Olga KREJČÍŘOVÁ. *Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3714-9. Str. 43-45

nabyté dovednosti či znalosti, ale také dosáhnout příslušné kvalifikace, což otevírá možnosti pracovního uplatnění. Mimo jiné zde vzniká prostor pro seberealizaci, dosažení sebedůvěry a také přijetí nových sociálních rolí.¹¹

Jak již bylo zmíněno výše, vzdělávání má u lidí s mentálním postižením veliký význam, a to zejména, pokud mluvíme o vzdělávání celoživotním. Jeho prostřednictvím jsou uspokojovány lidské potřeby. Ty přehledně uspořádal do tzv. Pyramidy potřeb Maslow. Na nejnižší úrovni mluvíme o fyziologických potřebách, na ně navazují potřeby, jež se vyvíjejí průběžně s formováním jedince, a na vrcholu pyramidy pak stojí potřeba uznání a seberealizace. Studenti s mentálním postižením jsou omezeni svým primárním handicapem a také často vnějším prostředím, proto dosahování vyšších úrovní jejich potřeb bývá realizováno až v dospělosti. Lidé s mentálním postižením často navštěvují základní či víceletou docházku a vzdělávání v dospělosti ať formální nebo neformální pak může nabízet uspokojování vyšších úrovní potřeb. Dospělí s mentálním postižením své dovednosti mohou bez dostatečné podpory ztrácet a s tím souvisí i snížení sebedůvěry a chuti k seberealizaci. Pokud dospělý člověk s mentálním postižením nepracuje, bývá vzdělávání či učení nedílnou součástí jeho života.

Lidé s mentálním postižením jsou vzdělávání na základních školách, poté navazuje praktické nebo odborné učení. Později může jedinec pokračovat vzděláváním na pracovišti, kam patří podporované zaměstnávání nebo různé vzdělávací kurzy.¹²

Pokud mluvíme o celoživotním vzdělávání, Kozáková a kol. uvádí: „*Mezi nejznámější formy vzdělávání dospělých lidí s MP patří zejména večerní školy, kurzy pro získání základního vzdělání nebo základů vzdělání a také aktivizační centra. K edukaci osob s MP dochází také v zařízeních sociálních služeb, která se zaměřují na tuto cílovou*

¹¹ KOZÁKOVÁ, Zdeňka, Lucia PASTIERIKOVÁ a Olga KREJČÍŘOVÁ. *Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3714-9., str. 77-79

¹² ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7. Str. 186-189

skupinu. Jednotlivé vzdělávací aktivity pro dospělé osoby s MP mohou poskytovat školská zařízení, ale také různá občanská sdružení a jiné neziskové organizace.“¹³

¹³ KOZÁKOVÁ, Zdeňka, Lucia PASTIERIKOVÁ a Olga KREJČÍŘOVÁ. *Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3714-9. Str. 79

5 MODELY UČENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

„Předpokladem efektivního vyučování je vytvoření motivujícího prostředí. Z hlediska motivace učících se dospělých obecně platí:

- *potřebují vědět, proč se mají učit*
- *potřebují se učit na základě dosavadních zkušeností*
- *přístupují k učení jako k řešení problému*
- *učí se nejlépe, má-li pro ně téma bezprostřední význam*¹⁴

Cílová skupina vzdělávání a učení - dospělí lidé s mentálním postižením je specifická, jelikož schopnost se učit může být různým způsobem omezena. Tato schopnost bývá negativně ovlivněna nedostatečnou motivací jedince, nízkou koncentrací a také špatným odhadem vlastních možností. Z tohoto důvodu se nejčastěji používají dva modely při vzdělávání: behaviorální a humanistický.¹⁵

5.1 Behaviorální model

Tento model vzdělávání zohledňuje to, že velice obvyklou vlastností studentů s mentálním postižením je jejich omezená schopnost neplánovaného a náhodného učení. Důležitost role učitele se zde dává do stejné roviny jako důležitost volby vhodných didaktických pomůcek. Neméně významná je také atmosféra ve vzdělávacím prostředí a příprava studijních plánů.

Hlavní rysy behaviorálního učení a vzdělávání jsou – vždy je nutná aktivace, která vyvolá reakci a jednání. Podmínkou učení je pak opakování a systém odměňování. Odezva se spojuje do sledu, jestliže patří do stejné řady činností. Velice účinné je posilování jedince, mělo by však být nepravidelné a příležitostné. Pokud se jedná

¹⁴ ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7. Str.190

¹⁵ ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7. Str.190-191

o posílení za obdobné podněty, tak se zevšeobecňují, aby docházelo k druhotnému podmiňování. Volí se menší množství informací, přičemž se povzbuzuje odpověď. Aby mohlo dojít ke správnému uskutečnění behaviorálního modelu učení, je nutné stanovit konkrétní behaviorální cíl. Ten by měl být vždy rozpracovaný do jednotlivých kroků. V podstatě se jedná o to, co a jak se budou studenti učit a jak bude docházet ke kontrole výsledků. Tento model učení nedává příliš mnoho prostoru pro kreativitu a tak bývá často kritizován. Mimo jiné bývá považován za dehumanizovaný. Na druhé straně behaviorální model je velice účinný u lidí se závažnějším postižením a u lidí s autismem.

5.2 Humanistický model

Humanistický model učení je orientovaný na studenta, který se podílí na výběru učiva a je mu do jisté míry přenechávána odpovědnost nad řízením učebního postupu. Díky tomuto přístupu je student motivován k činnosti. Lektor tedy provází, stimuluje studenta, nechává ho nést zodpovědnost a nabýt tak dospělosti. Student získává nové zkušenosti a sám může posoudit, zda jsou pro něj hodnotné a zda došlo k naplnění cíle.

Humanistická forma výuky probíhá v rámci vzájemného respektu a spolupráce. Dodržují se určité principy a hodnoty, mezi které patří například: respektování práv jedince, čestnost, upřímnost, pozitivní přístup, slušné chování na veřejnosti, přijetí odpovědnosti vůči sobě a ostatním, atp. Důležité je také zmínit, že aby bylo dosaženo kýžených výsledků, je zapotřebí čerpat z rozličných zdrojů a zkušeností. Součástí procesu učení je přijetí důsledků za své činy. Student jedná na základě informovaného rozhodnutí a je si vědom přiměřených rizik svého jednání. Humanistický a behaviorální modely učení se mohou prolínat.

Při vzdělávání dospělých lidí s mentálním postižením, můžeme takové prolínání modelů učení sledovat například na rolích studentů a lektora, kdy je student aktivní v sebeřízeném učení a lektor spíše navádí a usměrňuje. Evaluace pak probíhá především pomocí pozorování, nežli testováním a klasifikováním. Při vzdělávání jsou vhodné rozmanité materiály, které jedinec zná z běžných životních situací nežli klasické učebnice a sešity. Přístup je vždy individuální a výuka by měla probíhat s jednotlivcem

popřípadě malou skupinou do maximálně čtyř členů. Možné je i týmové vyučování, kdy se může zapojit více facilitátorů – dobrovolníci, asistenti pedagogů, atp.

Má-li být vzdělávání efektivní, musí se student podílet na sestavení vzdělávacího programu a dobře se v něm orientovat. Účelem je vytvářet pocit odpovědnosti za sebeřízeným učením a vlastním jednáním. Letor by při plánování měl vždy myslet na to, co už student zvládá, tedy jaké kompetence již nabyt, dále je důležité dobře analyzovat vzdělávací činnost a v neposlední řadě myslet na psychickou stránku jedince, která může ovlivňovat učení. Obsahem vzdělávání dospělých lidí s mentálním postižením je převážně profesní příprava. Práce pak může přispět u těchto jedinců k nezávislosti (i z pocitu závislosti na sociálních službách), sociálnímu začlenění, sebeurčení, rozvoji osobnosti a kompetencí.¹⁶

5.3 Profesní příprava

Profesní příprava může probíhat již po ukončení 9. ročníku základní školy. Ta je realizována buď na praktických školách, běžných školách druhého cyklu nebo na odborných učilištích. Přičemž na praktických školách se jedná spíše o osvojení praktických dovedností, přípravu na práci v chráněných pracovištích, pomocné a úklidové práce – např. v sociálních či zdravotnických službách. Školy druhého cyklu jsou určeny lidem s kombinovaným postižením a zaměřují se na profesní přípravu. Odborné učiliště nabízí lidem s lehkým mentálním postižením širokou škálu učebních oborů a po dvouletém či tříletém studiu si student odnáší výuční list.¹⁷ Obory, na které se lidé s mentálním postižením nejčastěji hlásí, jsou kuchařské práce, pekařské a cukrovinkářské práce, kde vzniká nejvyšší šance budoucího zaměstnání v tomto oboru.

Lidé s mentálním postižením, se však mohou přihlásit na jakoukoliv střední školu, pokud splní podmínky přijímacího řízení. Je však důležité zmínit, že ukončení základní

¹⁶ ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7. Str. 193-197

¹⁷ VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení. 2., přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2018. Psyche (Grada). ISBN 978-80-271-0378-2. Str. 126-127

školy a přechod do práce bývá pro lidi s mentálním postižením poměrně zátěžovým obdobím. Proto jsou k dispozici kariérní poradny či tzv. Tranzitní program. Tento program má za úkol plynulý přechod ze školského zařízení do práce. Lidé s mentálním postižením mívají obavy z neznámého a také z toho postavit se na vlastní nohy, proto toto tranzitní období znamená dostatečnou přípravu na změny. Časový úsek mezi školou a nástupem do zaměstnání by neměl být příliš dlouhý. Člověk s mentálním postižením velice brzy vypadne z denního režimu, rychle ztrácí chtěné návyky a snadno si vytvoří stereotypy, které pak nechce opustit. Abychom však byli konkrétní, tranzitní program umožňuje žákům posledních ročníků škol, vyzkoušet si pracovní dovednosti a to při individuálních praxích na budoucím pracovišti za doprovodu pracovního asistenta.¹⁸ Výběr samotné profese pro lidi s mentálním postižením nebývá snadný, jelikož buď mají nereálné představy (např. zpěvačka, herec, vývojář počítačových her, atp.) nebo také žádné či málo jasné. V tomto ohledu je důležitá podpora a motivace okolí.

¹⁸ KOZÁKOVÁ, Zdeňka, Lucia PASTIERIKOVÁ a Olga KREJČÍŘOVÁ. *Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3714-9. Str. 70-71

6 SYSTÉMY POUŽÍVANÉ V CHRÁNĚNÉM A PODPOROVANÉM BYDLENÍ

Chráněné bydlení se velkou měrou podílí na vzdělávání a celoživotním učení lidí s lehkým mentálním postižením. Je to sociální služba, která poskytuje individuální podporu při zvládnutí péče o vlastní osobu, domácnost a zasazuje se o začlenění klienta do společnosti. Do domácností klientů docházejí asistenti dle jejich potřeb. Je zde kladen velký důraz na vedení klienta k soběstačnosti a podpora seberealizace. Chráněné bydlení dodržuje zásady jako je partnerský a odborný přístup, důstojnost člověka, respekt k soukromí, možnost volby a sebeurčení, dále také právo klientů na přiměřené riziko, zásadní je individuální přístup a mimo jiné je dbáno na dodržování lidských práv a svobod.¹⁹ V přístupu ke klientovi je tedy dbáno na humanistický model.

6.1 Individuální plánování

Individuální plánování je klíčovým nástrojem k naplňování kvalitní sociální služby a to nejen v chráněném bydlení. V plánování se odráží poslání a hodnoty společnosti. Individuální plánování probíhá mezi uživatelem služby a klíčovým pracovníkem (asistent, jež byl klientovi přidělen nebo si jej klient vybral), přičemž obě strany pracují na partnerské úrovni. Probíhá pomocí plánovaného postupu a dojednávání. Klient vyjadřuje své potřeby, vize a cíle, proto se v chráněném bydlení nejčastěji využívají dva modely individuálního plánování a to je – model zaměřený na dosahování cílů a model zaměřený na dialog a uživatele služby.

Jak již název napovídá, první model se zaměřuje na dosažení cílů, které si klient stanovil. Klíčový pracovník spolu s klientem plánuje jak dosáhnout cíle po jednotlivých krocích a je tak v roli podobné poradci. Takové individuální plány člověka s mentálním postižením učí novým věcem, popřípadě ho vzdělávají, směřují ho k soběstačnosti či vedou k jeho seberealizace. Jako příklad můžeme uvést – plán najít práci. Klient se pak

¹⁹ Dolmen: *Chráněné bydlení* [online]. Liberec, 2015 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: http://www.spolecnostdolmen.cz/?page_id=51

učí vstávat na čas, pečovat o svou osobu – upravit se, orientovat se v čase a prostoru, učí se pracovním návykům, atp. Individuální plány zaměřené na cíle bývají dlouhodobé a musí obsahovat i přiměřená rizika.

Model zaměřený na dialog a uživatele se používá v situaci, kdy uživatel není schopen přesně stanovit svůj cíl do vzdálenější budoucnosti. Klíčový pracovník se tak zaměřuje na podpoření klienta vyjadřujícího své potřeby. Cílem se pak stává sama potřeba – např. potřeba seberealizace.²⁰

6.2 Systém Easy to read

Easy to read bývá do češtiny volně překládáno jako srozumitelné čtení či snadno srozumitelné informace. Tento systém se používá zejména při vzdělávání či celoživotním učení lidí s mentálním postižením. Tito lidé mají dokonce právo dostávat srozumitelné informace, což je ukotveno v článku 9 Úmluvy Organizace spojených národů o lidských právech lidí s postižením.

Tvorba systému Easy to read spočívá v zjednodušení textu tak, aby tomu jednotlivec rozuměl. Věty mají méně slov, jsou tedy kratší, neobsahují zkratky, odborná slova, apod. Text bývá doplněn obrázky a piktogramy. Informace však mohou být předávány nejenom psanou formou, ale také pomocí audio nahrávky CD/DVD, pomocí počítače či filmu.²¹ V dnešní době existuje již několik publikací v zjednodušeném textu, které pomáhají lidem s mentálním postižením zvládnout běžné životní situace, ale také učit se novým věcem. Jako příklad můžeme uvést publikace společnosti pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z.s. – Život ženy, Gynekologická prohlídka, Život muže, atp. Ale také Mezinárodní úmluva o právech lidí s postižením, Jak jít volit,

²⁰ BICKOVÁ, Lucie. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2011. ISBN 978-80-904668-1-4. Str. 23-30

²¹ *Information for all: European standards for making information easy to read and understand* [online]. Belgium: Inclusion Europe with the support of the European Commission, 2010 [cit. 2022-02-05]. ISBN 2-87460-110. Dostupné z: https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2017/06/EN_Information_for_all.pdf

atd.²² Mnoho sociálních služeb má smlouvy pro klienty zpracované v systému srozumitelného čtení, aby klienti rozuměli tomu, co podepisují.

6.3 Schémata s prvky alternativní komunikace

Augmentativní a alternativní komunikace bývá používána ke komunikaci s lidmi se středně těžkým až těžkým mentálním postižením, s kombinovaným postižením, lidmi s poruchami řeči, s poruchami autistického spektra, aj. Určitá schémata s prvky alternativní komunikace jsou však vhodná i pro lidi s lehkým mentálním postižením. Pomocí nich tak může docházet k rozvoji klientových dovedností, zejména pokud neumí číst. Často bývají vytvářeny tabulky s pomocí fotografií a piktogramů, které připomínají denní či týdenní činnosti.²³ Pomáhají také např. při orientaci v čase, v místě bydliště nebo pro zvládnutí rizikové či havarijní situace.

²² SPMP: *Publikace* [online]. ČR z.s.: Praha, 2022 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://www.spmPCR.cz/produkty>

²³ ŠAROUNOVÁ, Jana. *Metody alternativní a augmentativní komunikace*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0716-0. Str. 12-23

7 POSTOJE PERSONÁLU OVLIVŇUJÍCÍ OSOBNOSTNÍ ROZVOJ LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Aby byl proces osobnostního rozvoje a vzdělávání či celoživotního učení lidí s mentálním postižením efektivní, je rozhodující, jak personál sociálních služeb ke klientům přistupuje. Personál sociální služby by si vždy měl uvědomovat, že jeho chování, postoj a přístup ovlivňuje klienta. Po celou dobu spolupráce s klientem by měl vědět, kde se pohybuje, zda jde o kontrolu či pomoc. V některých situacích je nutné přistoupit ke kontrole, avšak pokud pracovník přebírá kontrolu tehdy, kdy to není žádoucí, klient se dostává do podřízené pozice.²⁴

Úlehla pohlíží na pomoc takto: *„Každý kdo zažil chvíli, v níž výchova přestala být kontrolou a stala se pomocí, pamatuje, jak vše šlo najednou jinak. Pomoc je užitečná, respektující a příjemná, protože je založená na spolupráci rovnocenných. Pomoc je nepřetržitým zvaním druhého k dialogu. Je známkou profesionality toho, kdo chce [pomáhat], že umí ve své práci rozlišit momenty, kdy se stará, od momentů, kdy nabízí pomoc.“*²⁵ Pracovník v sociálních službách buď pomáhá, nebo kontroluje a je důležité, aby si sám stále uvědomoval, v jaké pozici se právě nachází.

Je nutné zmínit, že pracovník sociálních služeb musí umět zacházet s mocí, která mu je dána z pozice pomáhajícího. Mohou mu být přiděleny i pravomoci, které jeho postavení ještě navyšují. Použití moci může klienta zneschopňovat a vždy u něj vyvolává reakci, jako je pasivita, stažení se, ale i pocity zlosti, ohrožení či nedůvěry.²⁶

Jestliže chce pracovník dosáhnout stanoveného cíle, měl by tedy umět pracovat s mocí, kontrolou a pomocí, ale také by neměl zapomínat na vnitřní svět klienta. Dost často se totiž stává, že si člověk myslí, že jeho pohled na svět je ten objektivní a správný, a že ostatní ho musí vidět stejně. Avšak pravda je ta, že každý z nás si vytváří svůj vlastní

²⁴ ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-36-6. Str. 20-23

²⁵ Tamtéž, str. 23

²⁶ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. Vyd. 7., V Portálu 6. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0528-9. Str.40-41

obraz světa uvnitř sebe samotného, proto každý z nás má jiný a originální pohled na svět. Jestliže se tedy chceme s klientem dorozumět a něčeho společně dosáhnout, musíme pochopit jeho vnitřní svět a respektovat jej.²⁷ Na respekt k osobnosti klienta a jeho důstojnost musí brán stále zřetel, proto by personál sociálních služeb měl vždy při práci mít na mysli etický kodex sociálního pracovníka, který je zavazuje.

„Jaké vztahy máme k sobě, takové máme ke klientům.“²⁸

²⁷ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. Vyd. 7., V Portálu 6. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0528-9, str. 30-31

²⁸ ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-36-6. Str.113

8 VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY A ŠKOLY PRO LIDI S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Euroinstitut, o.p.s. je jednou z nejnámějších organizací zabývajících se vzděláváním lidí s mentálním a kombinovaným postižením. Je to obecně prospěšná společnost, která sdružuje pět partnerských speciálně zaměřených škol. Euroinstitut se orientuje na profesní vzdělávání, praktickou výuku, pořádání různých vzdělávacích kurzů a školení. Studenti škol mají také možnost během studia vyzkoušet mnoho aktivit a účastnit se různých soutěží. Mezi jednu ze zajímavých sportovních akcí patří Speciální olympiáda Česká republika, které se žáci Euroinstitutu již několikrát zúčastnili. Organizace Euroinstitut působí ve Středočeském, Olomouckém, Ústeckém a Karlovarském kraji. Nabízí obory:

- Praktická škola jednoletá,
- praktická škola dvouletá,
- provozní služby zaměřené na úklid a výpomoc,
- pečovatelské služby,
- zednické práce,
- stavební práce,
- zpracovatel přírodních pletiv.²⁹

Rytmus, z.ú je jednou z nejstarších organizací v České republice, která vznikla již v roce 1994. Zabývá se především hledáním a zprostředkováním práce pro lidi s mentálním postižením, asistencí při zapracování tzn. podporovaným zaměstnáváním, dále sociální rehabilitací, tranzitními programy, mimo jiné zprostředkovává podporu samostatného bydlení a poradenství. Nesmíme zapomenout, že agentura také sdružuje sebeobhájce, s jejichž členy pak realizuje různé projekty. Agentura Rytmus, z.ú. organizuje vzdělávací kurzy, jako jsou:

- Umění sebeprezentace,
- lekce tance a pohybu,

²⁹ Euroinstitut - vzděláváním proti handicapu: Obory vzdělávání [online]. Třebíz: Word Press, 2015 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://www.euroinstitut.cz/obory-vzdelavani/>

- kurz angličtiny,
- kurz o samostatném bydlení,
- lekce počítačů,
- kurz o svéprávnosti,
- kurz sebeobhajování,
- kurz svět kolem nás, aj.³⁰

Velmi významným vzdělávacím kurzem pro lidi s mentálním postižením je kurz Sebeobhajování. Během takového kurzu se člověk s mentálním postižením učí prosazovat svá práva a vyjadřovat svůj názor, přičemž jde hlavně o prosazení rovnoprávnosti lidí s mentálním postižením a osvětu. Kurzy sebeobhajování jsou organizovány hned několika organizacemi, jako je Rytmus, z.ú., Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z.s., aj. avšak v ČR není síť sebeobhájců příliš rozšířena. Pro sebeobhájce byla vydána příručka, která je přeložena z angličtiny.³¹ Sebeobhajování má ve světě dlouholetou tradici, a tak existuje hned několik zahraničních organizací, které pořádají i mezinárodní setkání. Např. European Platform of Self Advocates, Inclusion Europe,³² aj.

Vzdělávání a celoživotní učení dospělých lidí s mentálním postižením probíhá také v rámci různých projektů financovaných vládou České republiky, Evropskou unií, evropskými strukturálními fondy či jinými vládními a nevládními organizacemi/společnostmi. Agentura Rytmus, z.ú. v loňském roce například realizovala za podpory Magistrátu hl.m. Prahy projekt – Zdraví aneb komunikace mezi zdravotníky a lidmi s mentálním postižením. Ve stejném roce také realizovala projekt, v rámci něhož byl oživen web umluva.cz, jehož účelem je poskytování informací o mezinárodní Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením. Velice nápaditý a zajímavý projekt s názvem BE IN(CLUSIVE) měl za cíl rozbít stereotypy a rozvíjet kritické myšlení. To vše za pomoci workshopů, výstav a divadelních představení.

³⁰ Rytmus: *Celoživotní vzdělávání* [online]. Praha: Rada Theme, 2022 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://rytmus.org/celozivotni-vzdelavani/>

³¹ Rytmus: *Celoživotní vzdělávání* [online]. Praha: Rada Theme, 2022 [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: <https://rytmus.org/celozivotni-vzdelavani/>

³² *European platform of self advocates* [online]. EPSA, 2022 [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: <http://self-advocacy.eu/>

Divadelní inscenace s herci s mentálním postižením se měly zabývat různými ožehavými tématy ohledně lidí s mentálním postižením. Projektu se měli účastnit divadla – z Polska, Velké Británie a Brna. Bohužel není známo, zda byl projekt opravdu realizován. Agentura Rytmus se také zapojila do mezinárodního projektu B4 Boření bariér a stavění mostů. Projekt se spustil v listopadu 2020 a stále běží. Na projektu se podílí zahraniční partneři z Chorvatska, Španělska, Maďarska a Itálie. Projekt si klade za cíl zvýšení povědomí o právech lidí s mentálním postižením, o společných sociálních tématech a posílení aktivního občanství mladých lidí s mentálním postižením ve věku od 18 do 30ti let. Během projektu vznikla v listopadu 2021 databáze elektronických zdrojů iTools neboli iNástoje, ve které jsou k nalezení materiály věnující se tématům, jako jsou práva lidí s mentálním postižením, povědomí o životním prostředí, genderová vyrovnanost, OSN, atd. Tyto materiály slouží jak lidem s mentálním postižením, tak jejich vzdělavatelům. Pro klienty s mentálním postižením jsou některé informace zpracované systémem Easy to read neboli pomocí srozumitelného čtení. Na jaro roku 2022 je v rámci projektu plánován kurz pro mladé lidi s mentálním postižením v italském Turíně.³³

³³ Rytmus: Projekty [online]. Praha: Rada Theme, 2022 [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: <https://rytmus.org/o-nas/projekty/>

PRAKTICKÁ ČÁST

9 CÍL PRÁCE

Cílem praktické části bakalářské práce bude na základě jednotlivých případových studií a polostrukturovaných rozhovorů analyzovat a zhodnotit míru rozvoje dovedností u dospělých lidí s lehkým mentálním postižením v chráněném a podporovaném bydlení.

10 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Pro dosažení cíle praktické části práce, byly zvoleny čtyři výzkumné otázky. Ty jsou cíleny na způsoby, kterými jsou klienti vzděláváni v chráněném a podporovaném bydlení, přesněji jaké systémy jsou používány – například zda je používán nácvik praktických a pracovních dovedností, zda využívají prvky alternativní komunikace, individuální plánování, Easy to read, atp. Dále zda klientům pomáhá nácvik pracovních dovedností v tom, aby snadněji našli práci a uplatnili se na otevřeném či chráněném trhu práce. V praktické části bakalářské práce bude také zkoumáno, zda dospělí lidé s lehkým mentálním postižením žijící v chráněném a podporovaném bydlení navštěvovali či navštěvují nějaké vzdělávací programy, a jak je hodnotí. Zda jsou pro ně přínosné a využitelné a jestli to přispívá k jejich větší seberealizaci.

- Jakými způsoby jsou vzděláváni klienti v chráněném a podporovaném bydlení?
- Jak pomáhá klientům nácvik pracovních dovedností v lepším uplatnění na trhu práce?
- Jak přispívají vzdělávací programy k rozvoji dovedností klientů?
- Jak hodnotíte vzdělávací programy?

11 METODOLOGIE VÝZKUMU

11.1 Výzkumný vzorek

V rámci kvalitativního empirického výzkumu budou vybráni čtyři respondenti, dospělí lidé s lehkým mentálním postižením, kteří jsou klienty chráněného či podporovaného bydlení. Bude osloveno Chráněné a podporované bydlení Dolmen, z.ú. a Chráněné bydlení Sokolov, z.s. V souladu s etickým kodexem sociálního pracovníka, s informovaným písemným souhlasem respondentů, se souhlasem vedení organizací, popřípadě se souhlasem opatrovníků budou vypracovány čtyři případové studie a budou vedeny polostrukturované rozhovory. Pro úplnost výzkumu budou vedeny polostrukturované interview i s pracovníky organizací. V organizaci Dolmen, z.ú. s metodičkou chráněného a podporovaného bydlení, v organizaci Chráněné bydlení Sokolov, z.s. se sociálním pracovníkem.

Výzkumné šetření bude probíhat ve dvou neziskových organizacích ve městě Sokolov – nyní zde budou organizace popsány. Chráněné a podporované bydlení Dolmen, z.ú. bylo založeno v roce 2010. Do bytů se stěhovali klienti z různých DOZP z Karlovarského kraje, kteří sem přicházeli v rámci procesu transformace ústavní péče a inkluze. Někteří klienti přišli z rodin. Tato sociální služba se po několika letech rozšířila do měst Habartov a Chodov. Klienti bydlí buď samostatně nebo po dvou v bytech 1+1 až 3+1, v běžné bytové zástavbě, nebo v domech s pečovatelskou službou, kterou nevyužívají. CHB a PsB Dolmen má v současné době 21 klientů ve 20-ti bytech.

Organizace Chráněné bydlení Sokolov, z.s. byla založena již v roce 1999. Pro klienty bylo k dispozici deset bytů v jedné budově, kterou organizace zrekonstruovala. V současné době zprovoznilo CHB Sokolov 16 bytů, ve kterých se vystřídalo mnoho klientů. Někteří již odešli bydlet samostatně. Aktuálně bydlí v CHB Sokolov osmnáct klientů.

11.2 Výzkumná metodika

Výzkumná metoda byla zvolena kvalitativní a to z toho důvodu, že se jedná o hlubší poznání problému a půjde o delší kontakt s terénem. Budou využity případové studie a polostrukturovaná interview, která bývají flexibilní a otázky mohou vznikat i přímo při rozhovoru. Výzkumník díky základním výzkumným otázkám a jejich rozšíření, získá teoretické porozumění, pochopení subkultury a zkušenost. Kvalitativní výzkum je pružnější než kvantitativní. Výzkumník má proto prostor pro pozorování, analýzu informací a provádí deduktivní a induktivní závěry. Během tohoto výzkumu budou data sbírána a zároveň analyzována v různých časových úsecích. Výzkumník má tedy možnost pro přezkoumávání domněnek a vyvození závěru.³⁴

Interview byla zvolena z toho důvodu, jelikož touto výzkumnou metodou lze zjistit jak fakta, tak názory a postoje dotazovaných. Odpovědi bývají osobní a výzkumník může jít více do hloubky problematiky. Před samotným interview je žádoucí vytvořit přátelskou atmosféru, kdy se respondent bude cítit bezpečně.³⁵ Metoda „polostrukturovaného“ tedy ne přesně předem stanoveného interview je pro tuto práci vhodnější nežli dotazníková forma výzkumu, jelikož respondenti jsou dospělí lidé s mentálním postižením, kterým čtení činí obtíže.

11.3 Realizace výzkumu

V říjnu roku 2021 byla oslovena organizace chráněné bydlení a podpora samostatného bydlení Dolmen, z.ú. a organizace Chráněné bydlení Sokolov, z.s. s žádostí o realizaci výzkumu, přesněji řečeno vedení rozhovorů s klienty a pracovníky těchto služeb.

V průběhu měsíce ledna roku 2022 byly realizovány rozhovory se dvěma klientkami CHB a PsB Dolmen, z.ú. a metodickou pracovnící této organizace. Na konci ledna pak

³⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. Str. 50

³⁵ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6. Str.110

byly vedeny rozhovory se dvěma klienty CHB Sokolov, z.s. a sociálním pracovníkem této služby.

Před samotným uskutečněním výzkumu byly podepsány informované souhlasy a během rozhovorů byl pořizován audiozáznam. Všechny osoby jsou v praktické části bakalářské práci vedeny v anonymitě s ohledem na zákon o ochraně osobních údajů č. 101/2010. Klienti CHB a PsB jsou označeni písmeny A, B, C, D. Pracovníci služeb jsou označeni jako metodička či pracovnice a sociální pracovník či pracovník.

12 PŘÍPADOVÉ STUDIE

12.1 Respondenti

Respondenti:

- Paní A,
- Paní B,
- Paní C,
- Pan D.

12.1.1 Paní A

Paní A je 29 let, je to příjemná mladá slečna, která ušla velký kus cesty směrem k samostatnosti. Paní A žije v Sokolově v bytě 1+1 a využívá služby podpora samostatného bydlení organizace Dolmen.

Paní A vyrůstala přibližně do šesti let s rodiči, ale pak byla umístěna do domova pro osoby se zdravotním postižením v Habartově. V tomto městě začala navštěvovat základní školu. Jak sama říká, studovala ráda, avšak někdy se jí posmívali spolužáci a to nesla těžce. V DOZP Habartov byla ona i ostatní dívky týrány, což se brzy odhalilo a dívky byly přestěhovány do DOZP Sokolík v Sokolově. Základní školu v Habartově však dokončila. Jelikož byla paní A velice schopná a snažila se být samostatná, bylo jí nabídnuto přemístění do chráněného bydlení Dolmen v Sokolově. Zde bydlela v bytě 1+1 se starší spolubydlíci. Paní A si jako dospívající dívka užívala větší svobody než v DOZP. Ráda chodila po městě, navštěvovala kamarády, někdy i koncerty. Seznámila se i s několika muži, se kterými postupně navázala partnerské vztahy. K jednomu muži se dokonce přestěhovala, jelikož měla neshody se svou spolubydlíci kvůli péči o domácnost. Paní A byla požádána přítelem (také klientem chráněného bydlení) o ruku, a brzy se chystala svatba. Příklad jí však na poslední chvíli zrušil, což mladou dívku zasáhlo. Přestěhovala se tedy do bytu 1+1 v klidné části Sokolova a měla jasno v tom, že chce bydlet sama. Byla jí nabídnuta služba podporované bydlení.

Možná i díky těmto okolnostem se paní A rozhodla jít znovu studovat. Od organizace Dolmen a asistentů měla velkou podporu, a tak nastoupila na Živnostenskou školu na obor „Veřejné stravování“. Ve škole jí byla přidělena asistentka pedagoga, která paní A pomáhala v individuálním studiu. Avšak po nějaké době se zhoršil psychický stav klientky a bylo zjištěno, že je ve škole šikanována od vrstevníků. Asistentka pedagoga všemu přihlížela či dokonce přispívala k ponižování paní A. Naštěstí organizace Dolmen s vedením školy vše vyřešila a paní A s chutí dostudovala a prospěla s vyznamenáním. Paní A nic z toho neodradilo a přihlásila se na tříletý obor „Cukrářka“, který zdárně vystudovala. Poté navštívila několik vzdělávacích kurzů a začala pracovat v Chráněných dílnách Zdraposo v Sokolově. Zde se jí příliš nelíbilo, a tak absolvovala vzdělávací kurz od chráněného bydlení Dolmen, kurz Bezpečnosti práce a nastoupila do Bistra Oáza jako uklízečka. Zde je velice spokojená a díky práci se cítí soběstačná. Paní A je velice samostatná slečna, která má asistenci dvakrát týdně, kdy jí asistent pomáhá udělat velký nákup a uvařit na víkend. Volný čas klientka tráví na počítači, psáním, sledování filmů, zpíváním a návštěvami přítele.

12.1.2 Paní B

Paní B je 56 let. Je to velice komunikativní, přívětivá dospělá žena. Žije sama v bytě 1+kk v chráněném bydlení Sokolov, z.s. Jak sama popisuje, služba chráněného bydlení Sokolov, z.s. jí v životě velice pomohla.

Paní B žila na jihu Čech a o své rodině příliš neví. V kontaktu je pouze se svou sestrou, která je její opatrovnící a pomáhá jí s tím, s čím je potřeba. Paní B nejvíce vzpomíná na to, kdy žila sama garsoniére. Měla přítele, který se k ní nechoval hezky. Když s ním čekala dítě, zmizel. Paní B měla holčičku, s její výchovou jí pomáhala babička. Avšak holčička jí byla ve třech letech odebrána, pro nedostatečnou péči. Aby holčička mohla vyrůstat v rodině a nebyla umístěna do dětského domova, podepsala Paní B adopci. Věří, že to bylo to nejlepší rozhodnutí a dodnes o ní nic neví. Ráda by však věděla, kde je a jak se jí v životě daří. Paní B v místě bydliště navázala kontakt s mnoha lidmi, které nazývala přátelé – respondentka prý byla příliš důvěřivá, a tak nepoznala, kdo jí jen využívá. S těmito lidmi začala pít alkohol a pak se často stávalo, že jí zbili a sebrali jí všechny peníze, cennosti i jídlo. Došlo to tak daleko, že Paní B neměla na zaplacení nájmu a tak byla přemístěna do domova se zvláštním režimem. Zde procházela různými

psychiatrickými vyšetřeními. Paní B se zde nelíbilo, jelikož neměla žádné soukromí a spolubydlíci se jí posmívali. Po nějaké době jí bylo nabídnuto, zda by chtěla přejít do chráněného bydlení Sokolov, z.s. a to s radostí přijmula. Nyní žije v chráněném bydlení přibližně deset let a je tu spokojená. Má své soukromí a naučila se žít samostatně. Díky individuálnímu plánování se naučila opět vařit, orientovat se v místě bydliště, hospodařit s penězi, pečovat o domácnost, ale i o vlastní osobu i zdraví. I když měla opět problémy s alkoholem, s pomocí organizace situaci zvládla, již dlouhou dobu nepije a je za to ráda.

Potom, co se Paní B zabydlela v chráněném bydlení, začala navštěvovat sociálně terapeutické dílny Mateřídouška, kde se učila pracovním návykům a dovednostem. Poté byla navázána spolupráce s agenturou Rytmus, z.ú., díky které paní B našla práci. Nyní již devět nebo osm let pracuje jako uklízečka na úřadě práce. V organizaci Rytmus, z.s. také absolvovala vzdělávací kurz práce na počítači, avšak počítač nemá. Ve svém volném čase ráda navštěvuje sousedy, sleduje televizi a vaří si. Dříve chráněné bydlení organizovalo výlety na různá zajímavá místa a to měla nejraději. To se bohužel díky pandemii koronaviru zrušilo a dodnes neobnovilo.

12.1.3 Paní C

Paní C působí jako mladá sebevědomá žena. Je jí 33 let, bydlí v bytě 1+1 v Chodově a využívá sociální služby podporované bydlení Dolmen, z.ú.

Téměř celý život prožila paní C v ústavní péči, kde byla i se svou sestrou. Jejich mladší bratr žije s maminkou a babičkou. Paní C se s rodinou navštěvuje, ale je to spíše zřídka. Nejvíce se vidá se svou sestrou, která také přešla z ústavní péče do chráněného bydlení Dolmen, z.ú.

Paní C byla v roce 2012 v DOZP Mariánská vybrána do programu přechodu, kdy se učila základní péči o domácnost. Poté přešla do chráněného bydlení, kde se ze začátku intenzivněji učila vařit, hospodařit s penězi, pečovat o vlastní osobu, o hygienu, zdraví, také orientovat se v místě bydliště, najít si volnočasové aktivity, atp. Jelikož se Paní C ve všech těchto činnostech výrazně zlepšila, byla jí v roce 2016 služba změněna na podporu samostatného bydlení. Paní C prokázala velkou míru soběstačnosti a tak má

asistenci pouze dvakrát v týdnu, jak sama říká, potřebuje hlavně pomoc s vařením. Přes týden se stravuje v jídelně Oáza a na víkend s asistentkou vaří složitější pokrmy. Co se týče vzdělání, paní C vychodila základní školu a později využila nabídky organizace Euroinstitut a absolvovala dvouletý všeobecný obor. Poté se zapojila do deseti měsíčního vzdělávacího programu, který organizovalo chráněné bydlení Dolmen. Paní C měla specializaci základy vaření a pomocný kuchař. Tento kurz jí velice bavil, jelikož měl teoretickou část s lektory a poté praktickou. Díky tomuto kurzu dostala práci v jídelně Oáza v Sokolově. Zde pracuje jako pomocná síla v kuchyni a to jí vyhovuje. Sama však říká, že by potřebovala zapracovat na svých emocích. Občas se stane, že vybuchne na pracovišti a je to pro všechny nepříjemné. Ví, že jí dělají problém autority. Proto by paní C v budoucnu ocenila vzdělávací kurz ovládnání emocí/sebezdokonalení. Ve svém volném čase nejraději poslouchá hudbu, sleduje televizi a odpočívá.

12.1.4 Pan D

Pan D je přátelské povahy. Žije sám v bytě 1+1 a je mu 65 let. Využívá služby chráněné bydlení Sokolov, z.s. Jeho vyjadřovací schopnosti jsou omezeny problémy s pamětí, při konverzaci často mění téma a tak bývá těžké zjistit či vysvětlit vše potřebné.

Pan D pochází ze Slovenska. Velkou část svého života strávil v Pardubicích, kde bydlel v pronajatém bytě a pracoval v místní firmě, kde umýval nákladní automobily. Zde prý došlo k jeho těžkému pracovnímu úrazu. Za nejasných okolností byl popálen na celém těle a ve vážném zdravotním stavu byl na několik měsíců hospitalizován v nemocnici v Praze, přičemž prošel mnoha složitými operacemi. Vlivem tohoto úrazu přišel o několik prstů na rukou, což mu znemožňuje vykonávat některé činnosti. Po hospitalizaci v Praze byl umístěn do domova se zvláštním režimem v Chebu, kde o něj bylo postaráno ve všech směrech. Pan D zde nebyl příliš spokojený, jelikož byl na pokoji se starším pánem, se kterým si nerozuměl. Postrádal soukromí a možnost navštěvovat sportovní akce jako jsou fotbalová a hokejová utkání. Po nějakém čase pobytu v domově se zvláštním režimem bylo zjištěno, že pan D se schází s podezřelými lidmi, kteří využívají jeho důvěřivosti a finančně ho zneužívají. Byl používán jako tzv. „Bílý kůň“ a byly na něj brány nejrůznější vysoké a nevýhodné půjčky, které pan D splácí dodnes.

Do chráněného bydlení Pan D přišel v roce 2013. V té době neuměl ze základních praktických činností nic. Pomocí nácviků za podpory asistenta a individuálních plánů, se učil pečovat o domácnost, o svou osobu, hygienu, učil se vařit, orientovat v místě bydliště, hledat volnočasové aktivity, práci atp. Dodnes díky svému zdravotnímu hendikepu – problémy s pamětí a absenci několika prstů na ruku, potřebuje podporu asistenta při vaření, praní prádla a úklidu. Zvládá hospodařit s menším obnosem peněz, nakupovat a pracovat. Pan D má poměrně vysokou míru podpory v rámci asistence.

V roce 2013 začal Pan D navštěvovat denní centrum Mateřídouška, o.p.s., kde se učil pracovním návykům a dovednostem. Přibližně po roce tuto službu opustil, jelikož si chtěl hledat práci za plat. Přihlásil se tedy do agentury Rytmus, z.ú. a byl zde učen pokročilejším pracovním dovednostem v rámci pracovních praxí. S touto agenturou stále pokračuje spolupráce v oblasti hledání pracovních příležitostí. Pan D vyzkoušel již několik zaměstnání, momentálně roznáší letáky – což mu přináší pocit soběstačnosti. V rámci vzdělávání, absolvoval pan D kurz počítačů. V tomto směru byl podporován i ze strany chráněného bydlení, ale sám má pocit, že mu to na počítači příliš nejde. Jeho velkým koníčkem je sport a tak ve volném čase navštěvuje fotbalová a hokejová utkání v Sokolově. To již zvládá samostatně a za pomoci asistenta navštěvuje větší hokejová utkání v Karlových Varech.

12.2 Vedení a analýza rozhovorů

12.2.1 Rozhovory s klienty CHB a PsB

1) Odpovědi vztahující se ke způsobu vzdělávání v chráněném a podporovaném bydlení:

Otázka: *Jakým způsobem jste vzděláván/a či učen/a v CHB nebo PsB?*

Všichni čtyři respondenti shodně odpověděli, že byli a jsou učeni pomocí praktického nácviku v rámci individuálního plánování.

Otázka: *Jste spokojen/a s tím, jak Vás učí a jak se k Vám chovají asistenti CHB či PsB?*

Všichni dotazovaní respondenti jsou spokojeni se způsobem učení od asistentů. Dva respondenti vypovídají, že asistent k nim přistupuje jako kamarád, dvě respondentky říkají, že jako partner. Všichni se shodují, že na všem se společně domlouvají.

Otázka: Pomohly Vám při učení například obrázky/fotografie, systém Easy to read?

Dvě respondentky uvádějí, že ano. Využívaly fotografie, aby si zapamatovaly jak pracovat s penězi a také jak vařit, prát prádlo. Systém Easy to read znají všichni klienti, ale pomohlo jim to pouze při podepisování smlouvy.

Otázka: Jaké máte individuální plány?

Respondentka A: *„My teď moc neplánujeme, jak vidíš jaká je situace, je ten Covid, teď Omikron. To je těžké. Ale měla jsem plán hospodaření s penězi, pečování o svou osobu, taky vaření a praní, protože to mi dělalo problém. Teď už všechno umím, taky se orientovat ve městě, ale když to někde neznám, tak se neumím orientovat.“*

Respondentka B: *„Nevím, jaké mám teď individuální plány. Měla jsem na učení se vařit, protože to jsem neuměla, když jsem sem přišla. Také na pracování s penězi, orientace tady ve městě a na to, abych nebyla tak důvěřivá a nedávala ostatním peníze.“*

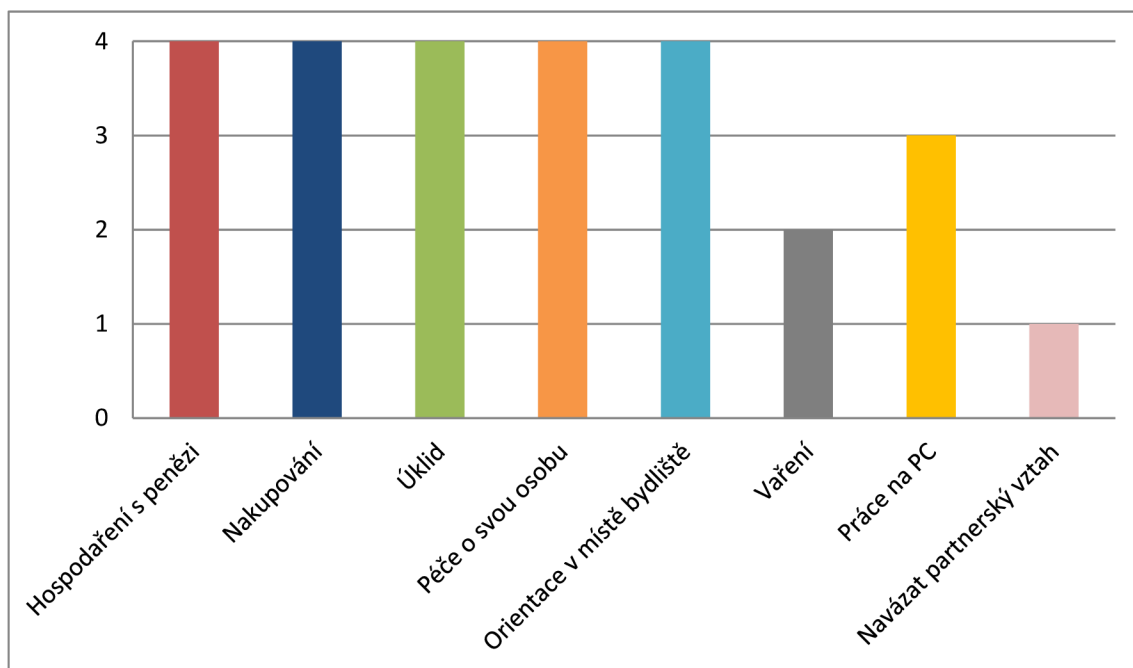
Respondentka C: *„Nevím. Myslím, že mám na hospodaření s penězi, a abych trefila do práce.“*

Respondent D: *„Já mám individuální plán na pracování s penězi, na vaření a na pracování na počítači.“*

Otázka: Co jste dříve neuměl/a a nyní v CHB či PsB to umíte?

Všichni čtyři respondenti odpovídají, že se naučili hospodařit s penězi, dojit si nakoupit, uklízet, pečovat o svou osobu, orientovat se v místě bydliště nebo dojet/dojít do práce. Dva respondenti stále potřebují pomoc při vaření, dvě respondentky si umí uvařit samy. Tři respondenti umí pracovat na PC, jedna respondentka navázala partnerský vztah.

Graf 1: Co jste dříve neuměl/a a nyní v CHB umíte?

Zdroj ³⁶

Otázka: *Když jste se něco naučila, zvedlo Vám to sebevědomí? V čem si myslíte, že jste dobrá/ý?*

Respondent A: *„Jo, zvedlo se mi sebevědomí, hlavně, že chodím momentálně do té práce. V tom si myslím, že jsem dobrá. Vždy uklidím tak, že po mě zůstane čisto, nezůstane tam ani smítko odpadku a tak. Doma už taky hezky uklidím a vyperu si, udělám si všechno sama.“*

Respondent B: *„Já nejsem v ničem dobrá, já co jsem si prožila, já nemám sebevědomí. Ale v práci jsem dobrá.“*

Respondent C: *„Jo cítila jsem se dobře, když jsem se něco naučila nebo zvládla.“*

Respondent D: *„Sebevědomí? Nevím. Já jsem dobrý v práci, už jsem měl hodně prací a teď roznáším letáky.“*

³⁶ Autor práce, 2022 (vlastní šetření)

Na těchto odpovědích můžeme sledovat, že všichni respondenti se cítí dobří ve své práci a jejich práce jim zvedá sebevědomí.

2) Odpovědi vztahující se k nácviku pracovních dovedností:

Otázka: *Učila jste se v CHB či PsB pracovním návykům? Pokud ne, kde?*

Dvě respondentky uvádí, že ano. Dva respondenti ne a vzdělávali se ve společnosti Rytmus, z.ú.

Otázka: *Pomohlo Vám to při nalezení práce?*

Všichni respondenti odpovídají ano. Dvě respondentky uvádí, že chráněné a podporované bydlení Dolmen, z.ú. je učilo pracovním dovednostem a poté začaly pracovat v jídelně Oáza, kterou společnost Dolmen vybudovala. Dva respondenti uvádí, že se učili těmto dovednostem v agentuře Rytmus, z.ú., která jim poté našla práci.

Otázka: *Hledáte si práci/pracujete?*

Všichni čtyři respondenti pracují.

Otázka: *Myslíte si, že díky práci rozvíjíte své schopnosti?*

Čtyři ze čtyř respondentů uvádějí, že ano.

Otázka: *Cítíte se samostatnější?*

Všichni čtyři respondenti odpovídají kladně. Díky práci vydělají peníze a ty je činí samostatnějšími.

Tabulka č.1 – Otázky vztahující se k nácviku pracovních dovedností

Otázky vztahující se k nácviku pracovních dovedností – shrnutí	Počet odpovědí ANO
Učil/a jste se pracovním dovednostem v CHB?	2
Pomohlo Vám učení pracovním dovednostem v nalezení práce?	4
Pracujete?	4
Myslíte si, že díky práci rozvíjíte své schopnosti?	4
Cítíte se samostatnější?	4

Zdroj ³⁷

3) Odpovědi vztahující se ke vzdělávacím programům pro lidi s mentálním postižením.

Otázka: Absolvoval/a jste nějaký vzdělávací kurz?

Všichni čtyři respondenti absolvovali nějaký vzdělávací kurz.

Otázka: Pokud ano, jaký?

Respondent A: „*Já jsem chodila dva roky na školu obor veřejné stravování a pak tři roky od Euroinstitutu na obor Cukrářka. Pak jsem taky byla na vzdělávacím kurzu počítačů a sebeobhajování v Rytmusu. A chodila jsem i do Job klubu do Rytmusu. Taky na kurz tancování, sebeobhajování. Pak jsem se učila v kurzu v Dolmenu jak pracovat v jídelně Oáza.*“

Respondent B: „*Chodila jsem do Rytmusu a učila se na počítači, ale nakonec počítač nemám.*“

Respondent C: „*Chodila jsem na školu od Euroinstitutu, všeobecný obor. A pak jsem chodila do kurzu tady v Dolmenu a teď pracuju v Oáze.*“

Respondent D: „*Já jsem chodil do Job klubu v Rytmusu a na kurz počítačů, ale to mi moc nejde. Špatně se mi píše na klávesnici.*“

³⁷ Autor práce, 2022 (vlastní šetření)

Otázka: *Co jste se díky vzdělávacímu kurzu naučila? Jaké dovednosti?*

Tři respondenti uvádí, že se po absolvování kurzu počítačů naučili pracovat s PC. Dvě respondentky se díky kurzu organizovanému CHB a PsB Dolmen naučili uklízet, připravit stůl, etiketu, vařit ve velké jídelně. Jedna respondentka se naučila tančit díky kurzu tance.

Otázka: *Znáte „Sebeobhajování“? Máte s tím zkušenost? Pokud ano, co jste se naučil/a?*

Pouze jedna respondentka absolvovala kurz sebeobhajování. Tři respondenti nevědí co to je.

4) Odpovědi vztahující se k hodnocení vzdělávacích programů:

Otázka: *Jak hodnotíte kurz, který jste absolvovala?*

Čtyři respondenti hodnotí vzdělávací kurzy kladně.

Otázka: *Jaký vzdělávací kurz byste chtěla v budoucnu zkusit?*

Tři respondenti uvádí, že neví. Jedna klientka uvádí, že by se chtěla naučit zlepšit své chování.

Otázka: *Je něco, co ohledně vzdělávání, učení se novým věcem postrádáte?*

Všichni respondenti se shodují, že neví.

Tabulka č.2 – Otázky vztahující se k hodnocení vzdělávacích kurzů

Odovědi vztahující se k hodnocení vzdělávacích programů -shrnutí	Počet respondentů hodnotící kladně	Odověď' nevím
Jak hodnotíte kurz, který jste absolvoval/a?	4	-
Jaký vzdělávací kurz byste chtěla v budoucnu zkusit?	-	3
Je něco, co ohledně vzdělávání/učení se novým věcem postrádáte?	-	4

Zdroj ³⁸

³⁸ Autor práce, 2022 (vlastní šetření)

12.2.2 Vedení rozhovorů s pracovníky CHB a PsB

1) Odpovědi vztahující se ke způsobu vzdělávání v chráněném a podporovaném bydlení:

Otázka: *Jakými způsoby jsou klienti vzděláváni/učeni v CHB a PsB?*

Oba pracovníci v sociálních službách uvádějí, že klienti jsou vzděláváni či učeni pomocí nácviku praktických dovedností v rámci individuálního plánování, za podpory asistenta. To probíhá v předem domluveném čase, rozsahu a individuálně dle klientových potřeb. Jedná se o nácvik ve všech oblastech života.

Otázka: *Jaký si myslíte, že má individuální plánování význam v rozvoji schopností a dovedností u klientů?*

Pracovníci shodně odpovídají, že individuální plánování má v chráněném bydlení klíčový význam a je to zde nejúčinnější nástroj k učení/vzdělávání klientů.

Otázka: *Používáte při vzdělávání/učení prvky alternativní komunikace či Easy to read?*

Metodička z CHB Dolmen uvádí: „*Ano, používáme prvky alternativní komunikace v individuálních plánech, klienti, kteří hůře čtou, mají k dispozici texty v Easy to read. Máme i klienty s vadou řeči a ty jsme naučili používat Ipady. Díky nim se dorozumí s asistenty, jeden klient už zkouší komunikovat pomocí Ipadu v knihovně.*“

Sociální pracovník z CHB Sokolov: „*Někteří klienti mají vypracované individuální plány s prvky alternativní komunikace. Smlouvy, pravidla, co dělat když..., nouzové a havarijní situace jsou vypracovány systémem Easy to read. Klientům to pomáhá, lépe textu porozumět.*“

Otázka: *Jakou roli hraje CHB a PsB ve vzdělávání lidí s lehkým mentálním postižením?*

Metodička CHB Dolmen: „Zásadní, klienti přicházejí z ústavů či rodin a v podstatě nic neumí. Tam byli zavřeni mimo realitu a v chráněném bydlení se učí žít plnohodnotný život.“

Pracovník CHB Sokolov: „Důležitou, zásadní. Naše organizace učí lidi s mentálním postižením dovednostem prakticky ze všech oblastí života. Tam kde toho nejsme schopni, tam využíváme jiné organizace.“

Otázka: Spolupracujete s jinými organizacemi, které u klientů rozvíjejí či rozvíjely dovednosti?

Oba pracovníci odpovídají shodně – spolupracují s denním centrem Mateřídouška, o.p.s., společností Rytmus, z.s. a dříve spolupracovali s organizací Euroinstitut, o.p.s.

Tabulka č.3 – Otázky vztahující se ke vzdělávání v CHB a PsB

Otázky vztahující se ke vzdělávání v CHB a PsB - shrnutí	Shodné odpovědi pracovníků CHB a PsB
Jakým způsobem jsou klienti vzděláváni v CHB?	Nácvikem praktických dovedností v rámci individuálního plánování
Jaký si myslíte, že má individuální plánování význam v rozvoji schopností a dovedností u klientů?	Klíčový
Používáte při vzdělávání/učení prvky alternativní komunikace či Easy to read?	Ano
Jakou roli hraje CHB a PsB ve vzdělávání lidí s lehkým mentálním postižením?	Zásadní
Spolupracujete s jinými organizacemi, které rozvíjí či rozvíjely dovednosti?	DC Mateřídouška, o.p.s. Rytmus, z.s., Euroinstitut, o.p.s.

Zdroj ³⁹

³⁹ Autor práce, 2022 (vlastní šetření)

2) Otázky vztahující se k nácviku pracovních dovedností a pracovnímu uplatnění:

Otázka: *Učí se klienti ve vaší službě nácviku pracovních dovedností? Pokud ano, jak?*

Sociální pracovník z organizace CHB Sokolov uvádí, že u nich nácvik pracovních dovedností neprobíhá. Za tímto účelem dochází klienti do organizace Rytmus. Metodická z CHB Dolmen uvádí, že také spolupracují s Rytmusem, a že v minulosti realizovali vzdělávací program, v rámci něhož se klienti učili pracovním dovednostem.

Otázka: *Myslíte si, že nácvik pracovních dovedností vede k budoucímu zaměstnání klientů?*

Oba pracovníci shodně odpovídají, že ano. Díky nácviku pracovních dovedností si lépe klienti najdou práci – učí se za pomoci asistenta, takže se cítí bezpečně, poté jsou v práci sebevědomější.

Otázka: *Pracují Vaši klienti?*

Pracovníci v sociálních službách shodně uvádí, že necelá polovina, jejich klientů pracuje. Dodávají, že najít pro klienty práci v Karlovarském kraji není lehké.

Otázka: *Sledoval/a jste někdy nějaké negativní jevy spojené s prací/uplatněním?*

Pracovnice CHB Dolmen: *„Ne, s prací přímo ne. Jen jedna naše klientka byla šikanována při studiu na živnostenské škole a museli jsme to řešit s ředitelem školy a asistentem pedagoga.“*

Pracovník CHB Sokolov: *„Nějaké velké problémy nebyly. Jen jednou nejmenovaná firma využívala našeho klienta na všechny potřebné práce, tak to se muselo vyjasnit.“*

3) Otázky vztahující se ke vzdělávacím programům pro lidi se zdravotním postižením:

Otázka: *Organizujete/organizovali jste nějaký vzdělávací kurz pro své klienty?*

Pracovnice CHB Dolmen: *„Ano, organizovali jsme vzdělávací kurz pro naše klienty v rámci projektu – Tréninkové pracoviště Oáza, z peněz evropských strukturálních*

fondů. V kurzu se klienti učili etiku, stolování, první pomoc, bezpečnost práce, úklidové práce, základy vaření, přičemž absolvovali teoretickou a praktickou část. Na konci kurzu získali certifikát. Poté někteří začali pracovat v bistro Oáza.“

Pracovník CHB Sokolov: *„Ne, my jsme žádný vzdělávací kurz neorganizovali. Pokud by se nějaký klient chtěl vzdělávat, se vším potřebným okolo mu pomůžeme. Jednou jsme poskytly jedmu naši kancelář pro potřeby vzdělávání organizace Euroinstitut, od které sem dojížděl lektor a třikrát týdně na několik hodin vzdělával šest našich klientů po dobu dvou let. Toto všeobecné studium dokončili čtyři z nich.“*

Otázka: Došlo díky vzdělávacímu kurzu u klientů ke zlepšení dovedností, nabytí nových schopností?

Oba pracovníci v sociálních službách odpovídají, že určitě ano.

Otázka: Víte co je „Sebeobhajování“? Absolvovali Vaši klienti kurz „Sebeobhajování“?

Pracovníci shodně uvádějí, že vědí, co je Sebeobhajování. Několik klientů tento kurz absolvovalo.

Otázka: Pokud ano, bylo to pro ně užitečné?

Odpovědi se shodují, bylo to pro klienty přínosné. Ví, že mohou vyjadřovat svůj názor.

4) Otázky vztahující se k hodnocení vzdělávacích programů:

Otázka: Podporujete vy jako CHB a PSB klienty v celoživotním vzdělávání?

V odpovědi se oba pracovníci sociálních služeb shodují a odpovídají ano. Podporují klienty dle jejich individuálních požadavků. Průběžně jsou klienti vzděláváni v oblasti informačních technologií – práce s PC, s internetem, tablety, chytrými mobilními telefony, chytrými televizemi, atp.

Otázka: Myslíte si, že je pro klienty dostatečná nabídka vzdělávacích programů?

Metodička CHB Dolmen: *„Ne, myslím, že by se toho mohlo dělat více, a kdybych nebyla tolik časově vytížená, ráda bych nějaké projekty realizovala. Nápady jsou, ale čas není. Dokonce jsem byla dvakrát oslovena, ať něco podobného, jako byl projekt Tréninkové pracoviště Oáza ještě realizuji, ale nejde to. Náš projekt jsme vlastně také připravili proto, aby klienti měli možnost zkusit něco nového, najít si práci a seberealizovat se. Nyní jednáme s městem ještě o rozšíření, které by přineslo další pracovní místa pro klienty. Klienti tady v Sokolově totiž nemají mnoho příležitostí se rozvíjet ani pracovat.“*

Sociální pracovník CHB: *„Myslím si, že jo. Naši klienti už se moc vzdělávat nechtějí.“*

Otázka: *Pokud jste nějaký z programů měl/a možnost navštívit, jak byste ho hodnotila?*

Metodička CHB Dolmen: *„Měla jsem možnost být svědkem kurzu sebeobhajování a bylo to velice obohacující. Věřím, že tento kurz je pro klienty prospěšný.“*

Pracovník CHB Sokolov: *„Asistoval jsem při online kurzu počítačů. Bylo to celkem náročné.“*

13 INTERPRETACE A DISKUZE VÝSLEDKŮ

Případové studie čtyř respondentů/klientů chráněného a podporovaného bydlení byly zaměřeny na zvládnání činností v různých oblastech života, na vzdělávání/učení, rozvoj dovedností a pracovní uplatnění klientů. Okruhy otázek polostrukturovaných rozhovorů vedených se čtyřmi klienty a dvěma pracovníky chráněného a podporovaného bydlení korespondovaly se čtyřmi výzkumnými otázkami. V rozhovoru bylo položeno přibližně 17 základních otázek a v případě potřeby několik doplňujících pro získání dostatečného množství dat.

Výzkumná otázka č.1: Jakými způsoby jsou vzdělávání klienti v chráněném a podporovaném bydlení? Na základě výzkumu bylo zjištěno, že klienti chráněného a podporovaného bydlení jsou vzdělávání pomocí nácviku praktických dovedností, který je plánován individuálně. Klient s asistentem spolupracují na vzniku individuálního plánu, ve kterém se odráží potřeby a cíle klienta. Asistent v tomto procesu vystupuje jako partner, dvěma respondenty je chápán jako kamarád. Všichni respondenti uvedli, že mají nebo měli plán hospodaření s finančními prostředky, plán na vaření, péče o svou osobu, orientace v místě bydliště. Další plány se různí dle potřeb klientů, například práce na počítači, praní prádla, atp. Klienti díky svým individuálním plánům zlepšili dovednosti v těchto oblastech života a někteří se cítí sebevědomější. Pro lepší srozumitelnost učení novým věcem či plánů, se používají prvky alternativní komunikace, jako jsou fotografie či piktogramy a respondentům pomáhají. Systém Easy to read neboli srozumitelné informace se v CHB a PsB také používá. Klientům pomáhá pochopit různé smlouvy, a jak se mají zachovat v nouzových situacích. Z výzkumu také vyplynulo, že při učení je používán humanistický model vzdělávání, a že postoje personálu jsou podporující, respektující a partnerské.

Výzkumná otázka č.2: Jak pomáhá klientům nácvik pracovních dovedností v lepším uplatnění na trhu práce? Z výzkumu bylo zjištěno, že nácvik pracovních dovedností je pro klienty zásadní, jelikož díky němu mají větší šanci nalézt zaměstnání. Nácvik práce probíhá s asistentem, což klientům poskytuje pocit bezpečí. V nové práci jsou si pak jistější. Nácvik pracovních dovedností neprobíhá prioritně v chráněném

a podporovaném bydlení, ale v organizacích zabývajících se touto oblastí učení/vzdělávání. Organizace spolu spolupracují a zasazují se o nalezení práce pro klienty. CHB a PSB Dolmen, z.ú. se podařilo realizovat projekt „Tréninkové pracoviště Oáza“ díky, kterému učili klienty pracovním návykům a dovednostem. Někteří z klientů pak byli v jídelně Oáza zaměstnání. Během rozhovorů bylo zjištěno, že všichni čtyři respondenti pracují a z obou organizací CHB a PsB pracuje méně než polovina klientů organizace. Z výzkumu také vyplynulo, že klienti mají pocit, že díky práci rozvíjí své schopnosti a cítí se soběstačnější.

Výzkumná otázka č.3: Jak přispívají vzdělávací programy k rozvoji dovedností klientů? Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že všichni dotazovaní klienti absolvovali minimálně jeden vzdělávací program a ve většině případů byl pro ně užitečný. Mladší klientky z výzkumného vzorku měly možnost navštěvovat po základní škole návazné studium praktické či všeobecné, buď na Živnostenské škole či v organizaci Euroinstitut. Až poté navštěvovali kurzy od agentury Rytmus, z.s. jako zbylí respondenti. Díky vzdělávacím kurzům u sebe všichni respondenti rozvinuli určité konkrétní dovednosti, jako je například práce na počítači, stolování, vaření a uklízení ve velkém stravovacím zařízení, ale i tanec, etiketa či vyjadřování svých názorů/sebeobhajování. Můžeme tedy pozorovat, že vzdělávací kurzy se velkou měrou podílí na rozvoji dalších specifických dovedností klientů.

Výzkumná otázka č.4: Jak hodnotíte vzdělávací programy? Během výzkumu bylo zjištěno, že všichni respondenti hodnotí vzdělávací programy kladně. Tři respondenti nevědí, jaký vzdělávací program by chtěli v budoucnu vyzkoušet. Jedna klientka uvádí, že by se ráda naučila sebeovládání. Jedna pracovnice z CHB měla možnost navštívit vzdělávací kurz sebeobhajování a hodnotí ho velice pozitivně. Mimo jiné si myslí, že by se mělo pořádat více vzdělávacích kurzů pro lidi s lehkým mentálním postižením a podporovat tak celoživotní učení klientů. Naproti tomu druhý pracovník CHB si myslí, že existuje dostatečná nabídka vzdělávacích kurzů, a že klienti jejich služby se příliš vzdělávat nechtějí.

Cílem výzkumu bylo analyzovat a zhodnotit míru rozvoje dovedností u dospělých lidí s lehkým mentálním postižením v chráněném a podporovaném bydlení. Bylo zjišťováno, jakým způsobem jsou klienti v chráněném bydlení vzdělávání a zda jsou

pracovníky sociálních služeb podporování. Dále se autorka snažila zaměřit na roli chráněného bydlení ve vzdělávání klientů. Také zda nácvik pracovních dovedností pomáhá klientům nalézt práci. Mimo jiné zda vzdělávací kurzy pomáhají k rozvoji dovedností a soběstačnost. Zda a jak se klienti seberealizují.

Na základě analýzy případových studií a odpovědí polostrukturovaných rozhovorů bylo zjištěno, že klienti před příchodem do chráněného bydlení uměli jen minimum dovedností. Dvě klientky strávily většinu života v ústavu, kde o ně bylo pečováno ve všech oblastech. Možnost vyzkoušet si péči o domácnost a vaření dostali až během přípravy na přechod do chráněného bydlení. Další dva respondenti žili samostatně běžným životem, ale nebyly schopni se o sebe dostatečně postarat a tak byly umístěny do domova se zvláštním režimem. Zde jim byla poskytována kompletní péče. Po přechodu do chráněného bydlení byli všemu, co již uměli znovu učeni, přičemž jeden z klientů dodnes potřebuje větší míru podpory díky svému zdravotnímu hendikepu. Z analýzy tedy vyplývá, že všichni klienti byli v chráněném bydlení učeni praktickým dovednostem v základních životních oblastech, jako je péče o svou osobu, hygiena, hospodaření s financemi, péče o domácnost, vaření, orientace v místě bydliště, kontakt se společenským prostředím, atp. Dvě klientky chráněného bydlení Dolmen, z.ú. si postupně osvojili velké množství dovedností a staly se do velmi vysoké míry soběstačné, a tak přešly do služby podpora samostatného bydlení. Bydlí tedy ve svých bytech či pronajatých bytech a asistent dochází pouze pomoci s nákupem a větším vařením (popřípadě dle potřeby). Sociální služba chráněného bydlení a podpora samostatného bydlení se snaží pomoci klientům v jejich uplatnění na trhu práce, ať realizací projektů či spoluprací s různými organizacemi. Z analýzy případových studií a rozhovorů vyplývá, že práce je pro klienty principiální. Díky zaměstnání se cítí v něčem dobří, soběstační a mají pocit seberealizace. Všichni respondenti navštěvovali alespoň jeden vzdělávací kurz, který jim více či méně pomohl rozvinout určité specifické dovednosti a hodnotí je kladně.

Přistoupíme-li k zhodnocení míry rozvoje dovedností u dospělých lidí s lehkým mentálním postižením v chráněném a podporovaném bydlení, musíme konstatovat, že sociální služba chráněného a podporovaného bydlení rozvíjí dovednosti u klientů ve velice vysoké míře. Dochází tak pomocí praktických nácviků v rámci individuálního

plánování, což se jeví jako nejefektivnější způsob učení. V chráněném bydlení je také kladen důraz na celoživotní učení, aby se v co největší míře zamezilo ztrátě dosažených dovedností.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala vzděláváním dospělých lidí v chráněném a podporovaném bydlení. Vzdělávání, učení a rozvoj dovedností u lidí s mentálním postižením je klíčový. Nabytí schopností v různých oblastech života umožňuje lidem s mentálním postižením žít plnohodnotný život a začlenit se do společnosti. Významnou roli hraje také pracovní uplatnění, které přináší pocit seberealizace.

Teoretická část práce se zabývala charakteristikou a klasifikací mentálního postižení, vzděláváním dospělých lidí s mentálním postižením a změnami, které v této oblasti nastaly, dále popisuje modely učení a systémy vzdělávání, které jsou používané v chráněném a podporovaném bydlení. Nalezneme zde mimo jiné výčet sociálních služeb vhodných pro lidi s mentálním postižením a vzdělávací programy, které jsou v současné době různými organizacemi realizovány. Jedna z kapitol se věnuje tomu, jaký vliv mají postoje personálu sociálních služeb na učení a rozvoj dovedností klientů a jak důležitou to může hrát roli.

Praktická část práce byla postavena na kvalitativním výzkumu. Pro získání potřebných dat byly vypracovány čtyři případové studie a vedeny polostrukturované interview se čtyřmi klienty a dvěma pracovníky chráněného a podporovaného bydlení. Výzkum měl za cíl získání odpovědí na čtyři výzkumné otázky, které byly zaměřeny na způsoby vzdělávání v chráněném a podporovaném bydlení a na rozvoj dovedností v této službě. Dále na získávání pracovních návyků a význam pracovního uplatnění u klientů. Otázky také objasňovaly přínos vzdělávacích programů pro lidi s mentálním postižením a jejich hodnocení ze strany klientů a pracovníků služby chráněné a podporované bydlení.

Cílem bakalářské práce bylo analyzovat a zhodnotit míru rozvoje dovedností u lidí s lehkým mentálním postižením v chráněném a podporovaném bydlení. V rámci výzkumu bylo zjištěno, že u klientů dochází k vysoké míře rozvoje dovedností ve všech základních životních oblastech, jako je péče o svou osobu, péče o domácnost, hospodaření s finančními prostředky, zapojení se do společenského prostředí a orientace v místě bydliště. Sociální služba chráněné a podporované bydlení se zasazuje různými způsoby o rozvoj dovedností v pracovní oblasti a celoživotního učení/vzdělávání

klientů. K rozvoji specifických dovedností dochází pomocí vzdělávacích kurzů a pomáhají klientům v celoživotním vzdělávání.

Na základě výzkumu se pracovní uplatnění jeví jako jeden z nejdůležitějších nástrojů k udržení různých dovedností a seberealizování lidí s mentálním postižením. Klienti se cítí díky práci sebevědomější a mají pocit, že jsou v něčem dobří. Bez zaměstnání může docházet u klientů ke stereotypu a ztrátě některých schopností. Jak jsme mohli sledovat ve výzkumné části práce, projekt Tréninkové pracoviště Oáza, financovaný evropskými strukturálními fondy, chráněného bydlení Dolmen, z.ú., byl úspěšný a došlo díky němu i k vytvoření několika pracovních míst. Z toho tedy vyplývá doporučení - vytvoření a realizování dalších projektů zaměřených na vzdělávání v pracovní oblasti, s následným pracovním uplatněním klientů. Dále také autorka navrhuje podrobné zmapování vzdělávacích potřeb a zájmů klientů, na základě kterých by byly vytvořeny vzdělávací programy pro lidi s mentálním postižením. Jako problém autorka vidí, že vzdělávací kurzy byly jednou vytvořeny a příliš se neobměňují, nevznikají nové. Avšak toto tvrzení se vztahuje na Sokolov popřípadě na Karlovarský kraj. V hlavním městě Praha či jiných krajích, může být situace odlišná.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BICKOVÁ, Lucie. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2011. ISBN 978-80-904668-1-4. Str. 23-30

ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. Vyd. 7., V Portálu 6. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0528-9. Str.40-41

KOZÁKOVÁ, Zdeňka, Lucia PASTIERIKOVÁ a Olga KREJČÍŘOVÁ. *Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3714-9. Str. 43-45

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vydání 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

PALOUČKOVÁ L. a kol. *Jak vypracovat bakalářskou a diplomovou práci*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2015. ISBN 978-80-7452-106-5.

ŠAROUNOVÁ, Jana. *Metody alternativní a augmentativní komunikace*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0716-0.

ŠIMSOVÁ, Dana. *Cesta do života: Přejod lidí s mentálním postižením z DOZP do návazných služeb*. Cheb, 2021. Absolventská práce. Střední zdravotnická škola a vyšší odborná škola Cheb, p.o. Vedoucí práce Mgr. Ivana Čamková.

ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3., v *Sociologickém nakladatelství (SLON) 2*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. *Studijní texty (Sociologické nakladatelství)*. ISBN 978-80-86429-36-6. Str. 20-23

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení*. 2., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0378-2.

Seznam použitých zahraničních zdrojů:

European platform of self advocates [online]. EPSA, 2022 [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: <http://self-advocacy.eu/>

Information for all: European standards for making information easy to read and understand [online]. Belgium: Inclusion Europe with the support of the European Commission, 2010 [cit. 2022-02-05]. ISBN 2-87460-110. Dostupné z: https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2017/06/EN_Information_for_all.pdf

Seznam použitých internetových zdrojů:

Dolmen: Chráněné bydlení [online]. Liberec, 2015 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: http://www.spolecnostdolmen.cz/?page_id=51

Euroinstitut - vzděláváním proti handicapu: Obory vzdělávání [online]. Třebíz: Word Press, 2015 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://www.euroinstitut.cz/obory-vzdelavani/>

MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/?term=ment%C3%A1ln%C3%AD%20retardace&limit=10&page=1&sort=2> cit. In: ŠIMSOVÁ, Dana, 2021, str. 10

Rytmus: Celoživotní vzdělávání [online]. Praha: Rada Theme, 2022 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://rytmus.org/celozivotni-vzdelavani/>

Sociální služby [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. © 2020. Poslední aktualizace 22.9.2020. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1

SPMP: Publikace [online]. ČR z.s.: Praha, 2022 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://www.spmpr.cz/produkty>

SEZNAM ZKRATEK

CHB – Chráněné bydlení

PsB – Podpora samostatného bydlení

DOZP – Domov pro osoby se zdravotním postižením

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka č.1 – Otázky vztahující se k nácviku pracovních dovedností	45
Tabulka č.2 – Otázky vztahující se k hodnocení vzdělávacích kurzů	47
Tabulka č.3 – Otázky vztahující se ke vzdělávání v CHB a PsB	49

Seznam grafů

Graf 1: Co jste dříve neuměl/a a nyní v CHB umíte?	43
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník pro klienty CHB a PsB.....	I
Příloha B – Dotazník pro pracovníky v CHB a PsB.....	II

Příloha A - Dotazník pro klienty CHB a PsB

1) Otázky vztahující se ke způsobu vzdělávání v chráněném a podporovaném bydlení:

- Jakým způsobem jste vzděláván/a či učen/a v CHB a PSB?
- Pomohly Vám například obrázky/fotografie, systém Easy to read?
- Jaké máte individuální plány?
- Co jste dříve neuměla a nyní v CHB či PSB to umíte?
- Když jste se něco naučila, zvedlo Vám to sebevědomí?
- V čem si myslíte, že jste dobrá/dobry?

2) Otázky vztahující se k nácviku pracovních dovedností a pracovnímu uplatnění:

- Učil/a jste se v chráněném bydlení pracovními návyky a dovednostem? Pokud ne, kde?
- Pomohlo Vám to při nalezení práce?
- Hledáte si práci/ pracujete?
- Myslíte si, že díky práci rozvíjíte své schopnosti?
- Cítíte se samostatnější?

3) Otázky vztahující se ke vzdělávacím programům pro lidi s mentálním postižením:

- Absolvoval/a jste nějaký vzdělávací kurz?
- Pokud ano, jaký?
- Co jste se díky vzdělávacímu kurzu naučila? Jaké dovednosti?
- Znáte „Sebeobhajování“? Máte s tím zkušenost? Pokud ano, co jste se naučil/a?

4) Otázky vztahující se k hodnocení vzdělávacích programů:

- Jak hodnotíte vzdělávací kurz, který jste absolvovala?
- Jaký vzdělávací kurz byste chtěla v budoucnu zkusit?
- Je něco, co ohledně vzdělávání, učení se novým věcem postrádáte?

Příloha B - Dotazník pro zaměstnance CHB a PsB

Otázky pro zaměstnance CHB a PSB:

1) Otázky vztahující se ke způsobu vzdělávání v chráněném a podporovaném bydlení:

- Jakými způsoby jsou klienti vzděláváni v CHB a PSB?
- Jaký si myslíte, že má individuální plánování význam v rozvoji schopností a dovedností u klientů?
- Používáte při vzdělávání/učení prvky alternativní komunikace či Easy to read?
- Jakou roli hraje CHB a PsB ve vzdělávání lidí s lehkým mentálním postižením?
- Spolupracujete s jinými organizacemi, které u klientů rozvíjejí či rozvíjely dovednosti?

2) Otázky vztahující se k nácviku pracovních dovedností a pracovnímu uplatnění:

- Učí se klienti ve vaší službě nácviku pracovních dovedností? Pokud ano, jak?
- Myslíte si, že nácvik pracovních dovedností vede k budoucímu zaměstnání klientů?
- Pracují Vaši klienti?
- Sledoval/a jste někdy nějaké negativní jevy spojené s prací/uplatněním?

3) Otázky vztahující se ke vzdělávacím programům pro lidi se zdravotním postižením:

- Organizujete/organizovali jste nějaký vzdělávací kurz pro své klienty?
- Došlo díky vzdělávacímu kurzu u klientů ke zlepšení dovedností, nabytí nových schopností?
- Víte co je „Sebeobhajování“? Absolvovali Vaši klienti kurz „Sebeobhajování“?
- Pokud ano, bylo to pro ně užitečné?

4) Otázky vztahující se k hodnocení vzdělávacích programů:

- Podporujete vy jako CHB a PSB klienty v celoživotním vzdělávání?
- Myslíte si, že je pro klienty dostatečná nabídka vzdělávacích programů?
- Pokud jste nějaký z programů měl/a možnost navštívit, jak byste ho hodnotila?

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Dana Šimsová

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Vzdělávání dospělých lidí s lehkým mentálním postižením v chráněném a podporovaném bydlení

Rok: 2022

Počet stran textu bez příloh: 50

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů českých použitých zdrojů: 12

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Šánilová, Ph.D.